

Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları

Teachers' Organizational Citizenship Behaviors

ÖZET

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu toplam 11 ilkökul öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmada maksimum çeşitlilik örnekleme, bu çalışmada kullanılan sistematik olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan örnekleme belirlemek için kullanılmıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerden ilgili konular ve kategoriler çıkarılmış ve uygun kodlama kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri ve okullarda görülen örgütsel vatandaşlık davranışları olmak üzere iki tema belirlenmiştir. Öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarının okul iklimi ve öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkileri olduğunu düşünmektedir. Okullarda görülen örgütsel vatandaşlık davranışları arasında gönüllü etkinliklere katılım, yardımcı olma, temizlik ve düzen konusunda daha fazla dikkat gösterme gibi davranışlar yer almaktadır. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri arasında aksaklıkların hızlıca giderilmesi, iş birliğini teşvik etme, toplam kaliteyi artırma gibi faktörler bulunmaktadır. Bireysel düzeyde ise örgütsel vatandaşlığın öğretmenlerin iş performansını, motivasyonunu ve iş birliğini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Araştırma sonucunda, öğretmenlere yönelik ödüllendirme ve destek sistemleri oluşturulması, iletişimi güçlendirmek, farkındalık oluşturmak gibi öneriler sunulmuştur. Öğrencilere yönelik öneriler arasında ödüllendirme sistemi oluşturmak, toplumsal sorumluluk projelerine katılımı teşvik etme ve rol model olma vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Vatandaşlık, Öğretmen, Okul

ABSTRACT

Qualitative method was used in this study aiming to determine teachers' views on organizational citizenship behaviors. Case study design, one of the qualitative research approaches, was preferred in the study. The study group of the research consists of 11 primary school teachers. Maximum variation sampling was used to determine the sample, which is one of the non-systematic sampling methods used in this study. Semi-structured interview method was used in this study. Relevant topics and categories were extracted from the data obtained and content analysis was conducted using appropriate coding. According to the results of the research, two themes were identified: teachers' views on the concept of organizational citizenship and organizational citizenship behaviors seen in schools. Teachers think that organizational citizenship behaviors have positive effects on school climate and student achievement. Organizational citizenship behaviors seen in schools include behaviors such as participating in voluntary activities, being helpful, and paying more attention to cleanliness and order. The institutional effects of organizational citizenship behaviors include factors such as quickly eliminating problems, encouraging cooperation, and increasing total quality. At the individual level, organizational citizenship positively affects teachers' job performance, motivation and cooperation. As a result of the research, suggestions such as creating reward and support systems for teachers, strengthening communication, and raising awareness were presented. Among the suggestions for students, creating a reward system, encouraging participation in social responsibility projects and being a role model are emphasized.

Keywords: Organizational Citizenship, Teacher, School

GİRİŞ

Örgütler, belirli hedeflere ulaşmak için güçlerini birleştiren bireylerden oluşur (Bursalıoğlu, 2016). Gerçekte, okullar bir ulusun ilerlemesi ve gelişmesi için çok önemlidir. Öğretmenler, okullarda belirlenen hedeflere etkili bir şekilde ulaşılmasından kesinlikle sorumludur. İnsan kaynaklarının niteliği, örgütsel hedeflerin gerçekleştirilmesi söz konusu olduğunda, örgütsel performansta maddi kaynakların sayısından daha önemli bir faktördür. Bir okulun en değerli insan kaynağı olarak önemleri nedeniyle öğretmenler, öğrenci öğreniminin iyileştirilmesi, okul operasyonlarında reform yapılması ve etkili bir okul atmosferi ve kültürünün teşvik edilmesi gibi hedeflere ulaşılmasında çok önemli roller oynarlar. Sosyal sistemler okulları da kapsar. Bu sosyal yapının en önemli unsuru ise öğretmendir. Kapalı kapılar ardında yürütülen eğitim ve öğretim faaliyetlerinin okulun hedefleri üzerinde fazla bir etkisi olamayacağından, öğretmenlerin tüm okul üzerinde etkili olabilmeleri için okulların belirlenen hedeflerine ulaşmak üzere bir ekip olarak çalışmalarını gerekmektedir. Bu doğrultuda, öğretmen performansı, niteliksel özellikler, tutumlar,

Nergiz Akkoç ¹
Abdullah Özakca ²
Eda Yılmaz ³
Gülsevım Uçan ⁴

How to Cite This Article

Akkoç, N., Özakca, A., Yılmaz, E. & Uçan, G. (2023). "Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:52; pp:3231-3244. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.70727>

Arrival: 19 May 2023

Published: 31 August 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Eskişehir, Türkiye

² Öğretmen, MEB, Eskişehir, Türkiye

³ Öğretmen, MEB, Eskişehir, Türkiye

⁴ Öğretmen, MEB, Eskişehir, Türkiye

motivasyon ve yönelimler gibi öğretim süreçleri üzerinde etkisi olan belirli faktörlerin belirlenmesi, okullar için araştırılması gereken bir konudur (Erdoğan ve Dönmez, 2015). Öğretmenlerin etkililik inançları başarılı bir okulun önemli bir bileşeni olmakla birlikte (Basım, Korkmazıyrek ve Tokat, 2008), öğretmenlerin diğer çalışanlarla etkili bir şekilde işbirliği yapabilme becerilerine duydukları güven okulun başarısı için çok önemlidir (Yılmaz ve Turanlı, 2017).

Örgütsel vatandaşlık davranışları son yıllarda insan kaynakları yönetimi ve örgütsel davranış bilimlerinde öne çıkan konulardan biridir (Finkelstein ve Penner, 2004; Organ, 1997; Podsakoff ve MacKenzie, 1997; Turnipseed ve Murkison, 2000; Vey ve Campbell, 2004). Örgütsel bağlılık, iş tatmini, yetkinlik, motivasyon ve örgütsel güven gibi kavramlar örgütsel gelişim ve etkinliğin artırılmasında önemlidir. Şirketlerin sürekli değişen koşullar karşısında başarılı olabilmeleri için, çalışanların resmi görev tanımları dışında örgütsel büyümeye ve performansa katkıda bulunmaya istekli olmaları daha önemli hale gelmektedir (Wagner ve Rush, 2000; Somech ve Drach-Zahavy, 2004). Örgütsel vatandaşlık davranışları, öğretmenler tarafından gönüllü olarak gerçekleştirilen, resmi değerlendirmelerin kapsamının ötesine geçen, örgütsel başarıyı etkileyen ve örgütlerde değer verilen kişisel eylemlerdir (Organ, 1997). Başka bir deyişle, örgütsel vatandaşlık davranışları, şirketin sosyal ve psikolojik iklimini destekleyen ve hedeflerini ilerleten gönüllü olarak benimsenmiş kişisel eylemlerdir (Lievens ve Anseel, 2004).

Görev çağrısının ötesine geçen, iş arkadaşlarına ve müşterilere yardım etme eğiliminde olan ve işbirlikçi olan çalışan davranışlarına örgütler tarafından ihtiyaç duyulmaktadır (Gholipour ve Sadat, 2008). Çünkü birçok firmanın performansının, örgütsel verimliliğinin, yaratıcılığının ve esnekliğinin önemli bir bileşeni kurumsal vatandaşlık davranışlarıdır (Organ, 1988). Çalışanların bireysel, grupsal ve örgütsel ortamlarda çeşitli şekillerde ortaya çıkan kurumsal vatandaşlık davranışları, şirket içindeki anlaşmazlıkları ve uyuşmazlıkları en aza indirerek şirketin sosyal yapısını güçlendirir ve dolayısıyla performansı artırır. Bireysel çaba ve katkı kolektif düzeyde kullanıldığında kurumun performansı önemli ölçüde artacaktır (Podsakoff ve MacKenzie, 1997). İş arkadaşlarına ve meslektaşlara yardım etmek, yenilik ve büyüme için fikirler önermek, çalışma zamanını verimli kullanmak ve çalışma saatlerine dikkat etmek ÖVD ile ilişkilendirilen davranışlardır (Kaskel, 2000).

Çalışma, eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık uygulamalarına odaklanmaktadır. Bu nedenle, araştırma sonucunda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin görüşleri ortaya konacak ve bu davranışın geliştirilmesine yönelik çeşitli öneriler sunulacaktır. Öğretmenlerin yeterlik inançları ve örgütsel vatandaşlık davranışı boyutlarında geliştirilen öneriler yardımıyla örgütsel hedeflerin gerçekleştirilmesi çok önemlidir çünkü bunlar okulların temel taşlarıdır ve eğitim örgütlerinin standardını yükseltmeye yardımcı olacaktır. Öğretmenlerin okul hedeflerine ulaşmak için görev tanımları dışında örgütsel ve bireysel başarıyı destekleyen gönüllü örgütsel vatandaşlık eylemlerinin incelenmesi çalışmanın bir diğer önemli yönüdür. Allison, Voss ve Dryer'a (2001) göre, örgütsel vatandaşlık davranışları hem bireysel hem de örgütsel performansla olumlu yönde ilişkilidir ve örgütsel etkililiği artırdığı kabul edilmektedir. Bu kavramın çeşitli yönlerinin okullar ve öğretmenler bağlamında incelenmesinin önemli sonuçları olabileceği ve literatüre bir bakış açısı sağlayacağı düşünülmektedir çünkü araştırmaların çoğu işletme alanındadır ve eğitim yönetimi veya okullar üzerine çok az çalışma yapılmıştır.

Bu bilgiler kapsamında araştırmanın temel amacı öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı konusundaki görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç altında araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

Örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?

Örgütsel vatandaşlık davranışları öğretmenlerin iş performansını nasıl etkilemektedir?

Öğretmenler örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik görev yapmış olduğu okullarda yapılan uygulamaları nasıl değerlendirmektedir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar, sosyal gerçekliği ve insan davranışının itici güçlerini anlamaya çalışırken veri toplamak için görüşme, belge analizi ve gözlem gibi teknikler kullanır. Bu çalışmalar belirli bir olay ve duruma odaklanır. Kim, neden ve nasıl gibi soruların yanıtlarını ortaya çıkarmanın yanı sıra olayların ve insan davranışlarının altında yatan nedenleri öğrenmek için araştırmacı katılımcı bir gözlemci olarak ortama katılır. Bu araştırma metodolojisinde sonuçtan ziyade süreç daha önemlidir (Gürbüz ve Şahin, 2018).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu toplam 11 ilkökul öğretmeni oluşturmaktadır. Bu örnekleme yaklaşımının varyantlarından biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme, bu çalışmada kullanılan sistematik olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan örnekleme belirlemek için kullanılmıştır. Olasılıksız, tesadüfi olmayan bir örnekleme

teknigi de kasıtlı örneklemedir. Amaçlı örnekleme, çalışmanın hedefiyle ilgili olarak bilgi açısından zengin senaryoları seçerek derinlemesine araştırma yapmayı mümkün kılar. Belirli gerekliliklere uyan veya belirli özelliklere sahip bir veya daha fazla belirli durumun analiz edilmesi gerektiğinde, bu teknik genellikle seçilir. Seçilen senaryolar çerçevesinde araştırmacı, sosyal ve doğal olayları veya olguları anlamaya ve bunlar arasındaki bağlantıları belirlemeye ve açıklamaya çalışır (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırma evreninde incelenen tüm problemlerle ilişkili olarak bakıldığında, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme, kendi aralarında benzerlik gösteren çeşitli durumları tespit etmeyi ve bu ve benzeri durumlar üzerinde araştırma yapmayı amaçlamaktadır. Bu örnekleme tekniği, yapılacak çalışmanın amacına uygun birçok senaryo arasındaki benzerlik ya da farklılıkları öne çıkararak, sorunları daha geniş bir bakış açısıyla analiz etmeyi amaçlar (Büyüköztürk vd., 2018). Aşağıdaki Tablo 1'de araştırmanın katılımcılarının demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılar yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Demografik Değişkenleri

No	Cinsiyet	Branşı	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
K1	Kadın	Fen Bilimleri	33	11	Lisans
K2	Kadın	Müzik	41	18	Lisans
K3	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	34	10	Yüksek Lisans
K4	Kadın	Sınıf Öğretmeni	38	13	Lisans
K5	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	42	17	Lisans
K6	Kadın	İngilizce	42	10	Lisans
K7	Kadın	Sınıf Öğretmeni	40	14	Lisans
K8	Erkek	Sınıf Öğretmeni	39	13	Yüksek Lisans
K9	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	36	13	Yüksek Lisans
K10	Erkek	Sınıf Öğretmeni	36	12	Lisans
K11	Kadın	Sınıf Öğretmeni	45	21	Yüksek Lisans

Tablo 1'de verilen katılımcıların profili incelendiğinde, cinsiyet bakımından çalışmada 9 kadın 2 erkek öğretmen olduğu görülmüştür. Branşları bakımından çalışmada 1 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 1 Fen Bilimleri, 1 İngilizce, 1 Müzik, 2 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve 5 Sınıf Öğretmeni yer almıştır. Yaşları bakımından katılımcıların 33-45 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Kıdem süreleri bakımından ise en az 10 yıl, en fazla 21 yıllık kıdeme sahip öğretmenler çalışmada yer almıştır. Eğitim durumları incelendiğinde ise katılımcıların 4'ü yüksek lisans, 7'si de lisans mezunu olduklarını belirtmişlerdir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yaklaşımı araştırmacıya çeşitli açılardan fayda sağlamaktadır. Araştırmacı konuyla ilgili soruları önceden hazırlamıştır ve katılımcıyla görüşme ilerledikçe soru formatında olmayan başka sorular da eklenmiş olabilir. Sonuç olarak, konuyla ilgili bir dizi soruya sahip olmak, konu hakkında daha fazla bilgi edinmeye yardımcı olacaktır (Neuman, 2006). Bu görüşme yöntemi kullanılarak, araştırmanın temel amacından sapmadan, çalışma katılımcılarının sağlığını sosyal belirleyicilerine ilişkin görüş ve deneyimlerinin derinlemesine keşfedilmesi umulmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme birçok avantaj sunmaktadır. Görüşmeci ve katılımcının birlikte oluşturdukları bir prosedürdür. Hem görüşmeci hem de katılımcı bu sürece aktif olarak katılır. Sonuç olarak, karşılıklı bir süreç gerçekleşir (Kümbetoğlu, 2019). Bu çalışmada, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak görüşme formunda aşağıdaki sorulara yer verilmiştir:

1. Örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleriniz nasıldır? Okullarda bu kapsamdaki davranışlar nelerdir?
2. Sizce örgütsel vatandaşlık davranışları öğretmenlerin iş performansını nasıl etkiler?
3. Örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik okulunuzda yapılan uygulamaları geliştirmek için okul yöneticileri ve öğretmenlerin yapabilecekleri çalışmalar kapsamında neler önerirsiniz?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Katılımcıların uygunluk durumuna bağlı olarak, veri toplama prosedürü yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara çalışmanın amaçları, gizliliği ve çalışmaya katılırken nasıl davranmaları gerektiği hakkında bilgi verilmiştir. Görüşülen kişilerden bazılarının ses kaydına itiraz etmesi üzerine, herkesin yazılı olarak not alması önerilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, kişiye bağlı olarak 15 ila 50 dakika arasında sürmüştür. Araştırma için başlangıçta 8 kişiyle görüşülmüştür. Ancak, çalışmanın çeşitliliğini artırmak amacıyla 3 kişiyle daha görüşülmüş ve toplam katılımcı sayısı 11'e ulaşmıştır. Sonuç olarak, verilerden ilgili konular ve kategoriler çıkarılmış ve uygun kodlama kullanılarak içerik analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan çalışmada, araştırmaya katılan öğretmenlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve analizi sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin tema ve kodlara aşağıdaki bölümlerde yer verilmiştir.

Örgütsel Vatandaşlık Kavramına ve Okullarda Bu Kapsamda Görülen Davranışlara İlişkin Katılımcıların Görüşleri

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan ve öğretmenlere yöneltilen “Örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleriniz nasıldır? Okullarda bu kapsamdaki davranışlar nelerdir?” şeklindeki açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Örgütsel Vatandaşlık Kavramına ve Okullarda Bu Kapsamda Görülen Davranışlara İlişkin Katılımcıların Görüşlerine Dair Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f	Katılımcı
Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Kavramına İlişkin Görüşleri	Belli bir amaç için bir araya gelmiş bir gruba mensup kişilerin işlerini düzgün, eksiksiz yapması ve vatandaşlık bilinciyle davranması.	3	K2,10,11
	Örgütsel vatandaşlık davranışları, okul iklimini, örgütün ve öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkiler.	3	K6,8,9
	Öğretmenin işyerindeki görevlerinin ötesine geçerek, örgütün hedeflerine ulaşmak için bilgi ve becerileri doğrultusunda ekstra çaba sarf etmesi.	2	K6,7
	Örgütsel vatandaşlık personelin görev alanının dışında ilgili ve yetenekli olduğu konularda gönüllü olarak çalışmalar yapması anlamını taşır.	2	K4,6
	Bütçesi yeterli olmayan okullarda görev yapan çalışanların gönüllük esasına göre okul için maddi gelir sağlayabilecek organizasyonlarda görev alması, katkı sağlaması.	1	K7
	Görev alanı dışında ekstra çalışmalar yapan kişilere daha fazla iş verilmesi yılginlığa sebep olmakta, örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme potansiyeline sahip öğretmen sayısı giderek azalma eğilimine girmektedir.	1	K4
	Öğrencilerin iş birliği ve dayanışma içinde çalışmalarını teşvik etmesi ve okul topluluğunun bir parçası olarak çalışmalara aktif katılımlarını sağlaması.	1	K6
	Örgütsel vatandaşlar görevlerinde titiz davranan, yapılması gereken işi zamanında yapan, gönüllü olarak ek görevler alan, yardım eden ve bunları severek yapan kişilerdir.	1	K3
	Örgütsel vatandaşlık bir öğretmenin ancak işini sevmesiyle mümkündür	1	K1
	Örgütsel vatandaşlık okul iklimini etkileyen ve okul ikliminden etkilenen bir çalışma biçimi ortaya koyar.	1	K4
Okullarda Örgütsel Vatandaşlık Kapsamında Görülen Davranışlar	Okul etkinliklerine gönüllü ve aktif katılım	4	K1,3,6,10
	İdare ve çalışma arkadaşlarına yardımcı olma, fikir ve bilgi paylaşımında bulunma, destek sağlama ve ihtiyaç duyduklarında yanlarında olma	2	K1,6
	Yeterli temizlik personeli olmadığı zamanlarda genel temizlik ve düzen konusuna daha fazla dikkat etmek, öğrencileri bilinçlendirmek.	2	K6,7
	Avrupa Birliği Erasmus Proje faaliyetleri, Teknofest, Tubitak gibi bilim ve yarışma fuarları, akıl-zekâ oyunları etkinlikleri, drama, satranç, spor faaliyetleri, gezi etkinlikleri bu kapsamda değerlendirilebilir.	1	K4
	Arkadaşının yerine nöbet tutmak	1	K1
	Boya, badana yapmak	1	K1
	Grup projelerine dahil ederek öğrencilerin birbirleriyle iş birliği ve ekip çalışması yapmalarını teşvik etmek	1	K8
	Kütüphane için okullardan veya kurumlardan kitap istemek	1	K1
	Okul zamanı dışında öğrencilere ders vermek, kurslar düzenlemek	1	K1
	Olağanüstü bir durum yaşandığında yapılması gerekenlerle ilgili sorumluluk almak	1	K9
	Öğrencileri kariyer seçiminde yönlendirmek ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak	1	K8
	Öğrencilerin başarılarını takdir ve teşvik etmek, çabalarını ödüllendirmek	1	K8
	Öğretim görevi dışında okulda faydalı olabilecek her görevi üstlenmek	1	K1
	Örgütü temsil etme, kurallara uyma, etik değerlere bağlılık gösterme ve örgütün itibarını koruma	1	K6
	Sınıfın eksiklerini gidermek	1	K1
	Süreçlerde iyileştirmeler yapma, yenilikçi fikirler sunma ve önerilerde bulunma	1	K6
	Yardıma ihtiyaç duyan öğrencilere destek olma	1	K6

Tablo 2 incelendiğinde örgütsel vatandaşlık kavramına ve okullarda bu kapsamda görülen davranışlara ilişkin katılımcıların görüşlerinin; öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri (f=16) ile okullarda örgütsel vatandaşlık kapsamında görülen davranışlar (f=22) olmak üzere iki tema altında toplandığı görülmektedir.

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri teması altında; belli bir amaç için bir araya gelmiş bir gruba mensup kişilerin işlerini düzgün, eksiksiz yapması ve vatandaşlık bilinciyle davranması; örgütsel vatandaşlık davranışları, okul iklimini, örgütün ve öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkiler; öğretmenin işyerindeki görevlerinin ötesine geçerek, örgütün hedeflerine ulaşmak için bilgi ve becerileri doğrultusunda ekstra çaba sarf etmesi; örgütsel vatandaşlık personelin görev alanının dışında ilgili ve yetenekli olduğu konularda gönüllü olarak çalışmalar yapması anlamını taşır; yeterli temizlik personeli olmadığı zamanlarda genel temizlik ve düzen konusuna daha fazla dikkat etmek, öğrencileri bilinçlendirmek; bütçesi yeterli olmayan okullarda görev yapan çalışanların gönüllük esasına göre okul için maddi gelir sağlayabilecek organizasyonlarda görev alması, katkı sağlaması; görev

alanı dışında ekstra çalışmalar yapan kişilere daha fazla iş verilmesi yığınlığa sebep olmakta, örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme potansiyeline sahip öğretmen sayısı giderek azalma eğilimine girmektedir; öğrencilerin iş birliği ve dayanışma içinde çalışmalarını teşvik etmesi ve okul topluluğunun bir parçası olarak çalışmalara aktif katılımlarını sağlaması; örgütsel vatandaşlar görevlerinde titiz davranan, yapılması gereken işi zamanında yapan, gönüllü olarak ek görevler alan, yardım eden ve bunları severek yapan kişilerdir; örgütsel vatandaşlık bir öğretmenin ancak işini sevmesiyle mümkündür; örgütsel vatandaşlık okul iklimini etkileyen ve okul ikliminden etkilenen bir çalışma biçimi ortaya koyar; şeklinde 11 adet kod belirlenmiştir. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin bazı görüşleri aşağıya çıkartılmıştır:

“Örgütsel vatandaşlık bir öğretmenin ancak işini sevmesiyle mümkündür. İşini seven bir öğretmen kendisini mesleğine adayacağı için; öğretim görevi dışında okulda faydalı olabileceği her görevi üstlenecektir.” (K1)

“Bulduğumuz ortamda yapmamız gerekenleri yapmak vatandaşlık bilinciyle davranmaktır diye düşünüyorum.” (K2)

“Örgütsel vatandaşlar görevlerine karşı titiz davranan, yapılması gereken işi zamanında yapan ve içten çalışan, gönüllü olarak yardım eden, mecbur olmadığı halde ek görevler alan ve bunu severek yapan kişilerdir.” (K3)

“Örgütsel vatandaşlık kavramı okul iklimini etkileyen ve okul ikliminden etkilenen bir çalışma biçimi ortaya koyar. Personelin görev alanının dışında ilgili ve yetenekli olduğu konularda çalışmalar yapmasını sağlar. Ancak günümüzde okullarda bazı görevler bazı kişilerle anılır. Örneğin müzik alanında yetenekli bir sınıf öğretmenin gönüllü olarak çalıştırdığı bir koro grubunun performansının ardından okul idaresinin tüm kutlama programını bu öğretmene görev vermesi öğretmeni bir süre sonra yıldırılmaktadır. Bu nedenle örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme potansiyeline sahip öğretmen sayısı azalma eğilimi göstermekte, öğretmenler görev üstüne kalacak algısıyla performans sergilemekten uzak durabilmektedir.” (K4)

“Örgütsel vatandaşlık, bir çalışanın işyerindeki görev ve sorumluluklarının ötesine geçerek, işyerine ve çalışma arkadaşlarına olan bağlılığını ve sorumluluk duygusunu ifade eden davranışları kapsar. Bu davranışlar, işyerinin etkinliğini artırır, çalışma ortamını olumlu bir şekilde etkiler ve örgütün başarısına katkıda bulunur. ...Okullarda da örgütsel vatandaşlık davranışları önemli bir rol oynar. Öğrenciler, öğretmenler, idari personel ve diğer çalışanlar, okulun başarısı için bu tür davranışları sergileyebilir. Okullarda örgütsel vatandaşlık davranışları, olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmak, öğrencilerin başarılarını artırmak ve okulun toplam performansını yükseltmek için önemlidir. Bu davranışlar, öğrencilerin iş birliği ve dayanışma içinde çalışmalarını teşvik eder ve okul topluluğunun bir parçası olarak aktif katılımlarını sağlar.” (K6)

“Yeterli bütçesi olmayan okullarda görev yapan çalışanların gönüllük esasına dayanarak okul için maddi gelir sağlayabilecek organizasyonlarda görev almak, imkanları doğrultusunda her türlü katkıyı sağlamaya çalışmak. ... Okul için yapılması gereken işlerde mesai dışında bilgi ve becerileri doğrultusunda katkı sağlamaya çalışmak.” (K7)

“Örgütsel vatandaşlık, öğretmenler için önemli bir kavramdır çünkü örgütün genel başarısına katkıda bulunur ve sınıf ortamını olumlu yönde etkiler.” (K8)

“Okullarda kişilerarası ilişkilerin artması ve olumlu bir okul iklimi oluşmasını sağladığını düşünüyorum.” (K9)

“Herkes işini düzgün, eksiksiz yaptığında fazladan iş yapmaya gerek kalmaz.” (K10)

“Örgütsel vatandaşlık, kişinin belli amaç için bir araya gelmiş bir gruba mensup olmasını ifade ediyor.” (K11)

Okullarda örgütsel vatandaşlık kapsamında görülen davranışlar teması altında; okul etkinliklerine gönüllü ve aktif katılım; idare ve çalışma arkadaşlarına yardımcı olma, fikir ve bilgi paylaşımında bulunma, destek sağlama ve ihtiyaç duyduklarında yanlarında olma; yeterli temizlik personeli olmadığı zamanlarda genel temizlik ve düzen konusuna daha fazla dikkat etmek, öğrencileri bilinçlendirmek; Avrupa Birliği Erasmus proje faaliyetleri, Teknofest, Tubitak gibi bilim ve yarışma fuarları, akıl-zekâ oyunları etkinlikleri, drama, satranç, spor faaliyetleri, gezi etkinlikleri bu kapsamda değerlendirilebilir; arkadaşının yerine nöbet tutmak; boya, badana yapmak; grup projelerine dahil ederek öğrencilerin birbirleriyle iş birliği ve ekip çalışması yapmalarını teşvik etmek; kütüphane için okullardan veya kurumlardan kitap istemek; okul zamanı dışında öğrencilere ders vermek, kurslar düzenlemek; olağanüstü bir durum yaşandığında yapılması gerekenlerle ilgili sorumluluk almak; öğrencileri kariyer seçiminde yönlendirmek ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak; öğrencilerin başarılarını takdir ve teşvik etmek, çabalarını

ödüllendirmek; öğretim görevi dışında okulda faydalı olabilecek her görevi üstlenmek; örgütü temsil etme, kurallara uyma, etik değerlere bağlılık gösterme ve örgütün itibarını koruma; sınıfın eksiklerini gidermek; süreçlerde iyileştirmeler yapma, yenilikçi fikirler sunma ve önerilerde bulunma; yardıma ihtiyaç duyan öğrencilere destek olma şeklinde 17 adet kod belirlenmiştir. Okullarda örgütsel vatandaşlık kapsamında görülen davranışlara ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıya çıkartılmıştır:

“İdaresinin işlerine yardımcı olabilir, sınıfın eksiklerini gidermek için alışverişe çıkabilir, bir köy okulu ise boya ve badanasını yapabilir, kütüphaneyi yenilemek için farklı okullardan veya kurumlardan kitap desteği isteyebilir, kendi okul zamanı dışında bir öğrenciye gönüllü ders verebilir, kurslar düzenleyebilir, bir arkadaşının yerine nöbet tutabilir, okuldaki etkinliklere gönüllü katılabilir...vb.” (K1)

“Örneğin okul içinde gerçekleşecek bir etkinlikte görev tanımında yer almasa bile gönüllülük esasına dayalı şekilde yardımcı olurum veya başka arkadaşlarım okulla ilgili bir konuda yardım edecekleri her konuda yardımcı olurlar.” (K3)

“Okullarda yapılan; Avrupa Birliği Erasmus Proje faaliyetleri, Teknofest, Tubitak gibi bilim ve yarışma fuarları, akıl-zekâ oyunları etkinlikleri, drama, satranç, spor faaliyetleri, gezi etkinlikleri bu kapsamda değerlendirilebilir.” (K4)

“Örgütsel vatandaşlık davranışları genellikle gönüllü olarak gerçekleştirilen eylemlerdir ve bazı örnekler şunlardır:

Yardımseverlik: Çalışma arkadaşlarına yardımcı olma, destek sağlama ve ihtiyaç duyduklarında yanlarında olma. İşe ekstra çaba gösterme: İşyerindeki görevlerin ötesine geçerek, örgütün hedeflerine ulaşmak için ekstra çaba sarf etme.

Takım çalışmasına katkıda bulunma: İş birliği yapma, fikir ve bilgi paylaşımında bulunma, takım çalışmasına katkı sağlama. İnovasyon ve iyileştirme: Süreçlerde iyileştirmeler yapma, yenilikçi fikirler sunma ve önerilerde bulunma.

Örgütün itibarını koruma: Örgütü temsil etme, kurallara uyma, etik değerlere bağlılık gösterme ve örgütün itibarını koruma.

Okullarda da örgütsel vatandaşlık davranışları önemli bir rol oynar. Öğrenciler, öğretmenler, idari personel ve diğer çalışanlar, okulun başarısı için bu tür davranışları sergileyebilir. Örneğin: Yardıma ihtiyaç duyan öğrencilere destek olma. Okul etkinliklerine aktif katılım sağlama. Okulun düzenini ve temizliğini koruma. Arkadaşlarına ve öğretmenlere saygılı davranma. Okul kurallarına uyma ve disiplinli olma.” (K6)

“...Okullarda yeterli temizlik personeli olmadığı zamanlarda genel temizlik düzen konusunda daha fazla dikkat etmek, öğrencileri daha fazla bilinçlendirmek, bilgi vermek.” (K7)

“...öğretmen açısından örgütsel vatandaşlıkla ilgili düşüncelerim

1. İşbirliğini teşvik etmek: Öğretmenler, iş birliğini ve ekip çalışmasını teşvik etmelidir. Öğrencileri grup projelerine dahil ederek, birbirleriyle iş birliği yapma becerilerini geliştirmelerini sağlamalıdır.

2. İletişimi güçlendirmek: Öğretmenler, öğrencilerle etkili iletişim kurmalı ve onları dinlemelidir. Öğrencilerin görüşlerini ve düşüncelerini ifade etmelerine fırsat tanımalı ve onlarla etkileşimde bulunmalıdır.

3. Destek ve rehberlik sağlamak: Öğretmenler, öğrencilere destek ve rehberlik sunmalıdır. Akademik sorunlarla uğraşan öğrencilere yardımcı olmalı, kariyer seçimleri konusunda yönlendirme yapmalı ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmalıdır.

4. Adaletli ve adil olmak: Öğretmenler, öğrencilere karşı adil ve tarafsız olmalıdır. Tüm öğrencilere eşit davranmalı ve her birinin fırsat eşitliğini sağlamak için çaba göstermelidir.

5. Sınıf kurallarına uyumu teşvik etmek: Öğretmenler, sınıf kurallarını net bir şekilde belirlemeli ve öğrencilerin bu kurallara uymasını sağlamalıdır. Kurallara uyum, sınıfın düzenini sağlar ve öğrencilerin sorumluluk bilincini geliştirir.

6. Öğrencilerin başarılarını takdir etmek: Öğretmenler, öğrencilerin başarılarını takdir etmeli ve onları teşvik etmelidir. Öğrencilerin çabalarını ödüllendirmek, motivasyonlarını artırır ve öğrenmeye olan ilgilerini destekler.” (K8)

“...aksayan herhangi bir işi yapmak, olağanüstü bir durum yaşandığında yapılması gerekenlerle ilgili sorumluluk almak örgütsel davranışlardır.” (K9)

“...Okulda ekstradan bir etkinlik veya tören olduğunda öğretmenler görevleri dışında işler yapar.” (K10)

Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Etkilerine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan ve öğretmenlere yöneltilen “Sizce örgütsel vatandaşlık davranışları öğretmenlerin iş performansını nasıl etkiler?” şeklindeki açık uçlu soruya katılımcı öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Etkilerine İlişkin Katılımcı Görüşlerine Dair Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f	Katılımcı
Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri	Öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık duygusu olursa aksaklıklar hemen fark edilir ve giderilir.	2	K9,10
	Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenler arasında iş birliğini ve iş arkadaşlarıyla uyumu teşvik eder.	2	K6,8
	Farklı nitelikteki katkılar örgütün toplam kalitesini artırır, böylece ötekileştirme, dedikodu vb. sorunlar azalır.	1	K5
	Okul kültürü daha sağlam hale gelir.	1	K8
Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kişiler üzerindeki etkileri	Öğretmenlerin iş performansını ve okul iklimini olumlu yönde etkiler.	4	K1,3,4,6
	Kişisel motivasyonu ve enerjiyi artırıcı etkisi var	2	K5,7
	Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin işlerine olan bağlılıklarını artırır.	2	K6,8
	İş ortamında öğretmenler kendini daha verimli, istekli ve mutlu hisseder, İş birliği artar ve süreklilik kazanır.	1	K7
	İşini iyi yapmaya çalışan öğretmen doyuma ulaşır, mutlu olur, keyif alır ve verim artar.	1	K2
	Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin okul kültürüne katkıda bulunmalarını teşvik eder.	1	K6
	Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin öğrencilerine örnek olmalarını sağlar.	1	K6
	Örgütsel vatandaşlık davranışları aynı zamanda öğrenci başarısını da olumlu etkiler.	1	K8
	Örgütsel vatandaşlık davranışları, öğretmenlerin iş yerinde daha aktif, katılımcı ve sorumluluk sahibi olmalarını teşvik eder.	1	K8
	Vatandaşlık duygusu yüksek olan bir öğretmen, kurumun hedeflerine ulaşmak için çalışır ve başka bir motivasyona ihtiyaç duymaz	1	K11

Tablo 3 incelendiğinde, örgütsel vatandaşlık davranışlarının etkilerine ilişkin katılımcı görüşlerinin; örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri (f=6); Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kişiler üzerindeki etkileri (f=15); olmak üzere iki tema altında toplandığı görülmektedir.

Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri teması altında; öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık duygusu olursa aksaklıklar hemen fark edilir ve giderilir; kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenler arasında iş birliğini ve iş arkadaşlarıyla uyumu teşvik eder; farklı nitelikteki katkılar örgütün toplam kalitesini artırır, böylece ötekileştirme, dedikodu vb. sorunlar azalır; okul kültürü daha sağlam hale gelir; şeklinde 4 adet kod bulunduğu görülmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri teması kapsamında katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Ayrıca farklı nitelikteki katkılar örgütün toplam kalitesini artıracak böylece birçok örgütte yıkıcı ve psikolojik şiddet niteliğindeki, ötekileştirme, dedikodu vb. sorunlar azalacaktır.” (K5)

“İş arkadaşlarıyla uyum: Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenler arasında iş birliğini ve iş arkadaşlarıyla uyumu teşvik eder. Öğretmenler, birbirlerine destek olurlar, bilgi ve deneyim paylaşımında bulunurlar. Bu durum, ekip çalışmasını güçlendirir ve iş performansını artırır.” (K6)

“Örgütsel vatandaşlık davranışları, iş birliğini teşvik eder. Öğretmenler, diğer öğretmenlerle daha iyi iletişim kurar, bilgi ve deneyimlerini paylaşır ve birbirlerine destek olurlar. Bu iş birliği, daha iyi bir takım çalışması ortamının oluşmasını sağlar. Öğretmenler arasındaki iş birliği, sınıf ortamında daha iyi bir öğrenme deneyimi sağlar, sorunların çözülmesine yardımcı olur ve öğrenci başarısını artırır. Öğretmenlerin kurumsal vatandaşlık duygusu güçlü olduğunda, okul kültürü daha sağlam hale gelir. Öğretmenler, okulun misyon ve değerlerine bağlılık gösterir, okulun itibarını korur ve okulun hedeflerine ulaşmak için gereken çabayı gösterir. Bu, okulun genel atmosferini olumlu yönde etkiler, çalışma ortamını iyileştirir ve öğretmenlerin iş performansını destekler.” (K8)

“Öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık duygusu olursa aksaklıklar hemen fark edilir ve giderilir. Herkes sorumluluk alırsa işler eşit dağılır ve kimse fazla iş yaptığını düşünmez.” (K9)

“Okulda işler aksamaz, sorun yaşandığında çabuk çözülür, okulda herkes eşit olur.” (K10)

Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kişiler üzerindeki etkileri teması altında; öğretmenlerin iş performansını ve okul iklimini olumlu yönde etkiler; kişisel motivasyonu ve enerjiyi artırıcı etkisi var; kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin işlerine olan bağlılıklarını artırır; iş ortamında öğretmenler kendini daha verimli, istekli ve mutlu hisseder, iş birliği artar ve süreklilik kazanır; işini iyi yapmaya çalışan öğretmen doyuma ulaşır, mutlu olur, keyif alır ve verim artar; kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin okul kültürüne katkıda bulunmalarını teşvik eder; kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin öğrencilerine örnek olmalarını sağlar; örgütsel vatandaşlık davranışları aynı zamanda öğrenci başarısını da olumlu etkiler; örgütsel vatandaşlık davranışları, öğretmenlerin iş yerinde daha aktif, katılımcı ve sorumluluk sahibi olmalarını teşvik eder; vatandaşlık duygusu yüksek olan bir öğretmen, kurumun hedeflerine ulaşmak için çalışır ve başka bir motivasyona ihtiyaç duymaz; şeklinde 10 adet kod bulunduğu görülmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kişiler üzerindeki etkileri teması kapsamında katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Öğretmenlerin iş performansını da ve okul iklimini de olumlu yönde etkiler. Örneğin okul zamanı dışında öğrencilerine ders veren bir öğretmen, okulun başarısına katkıda bulunacaktır. Örgütsel vatandaşlık duygusu, öğretmenin okula bağlılığını ve sorumluluğunu arttırdığı için, okulun amaçlarına ulaşmasına da yardımcı olur ve bu da okul yönetimi ve öğretmen arasındaki iş birliğini güçlendirir. Öğretmenlerin ek işleri yapmaya istekli olmaları, öğrencilerin ve diğer öğretmenlerin, idarenin, çalışanların sorunlarına yardımcı olmak için ekstra zaman ve çaba harcamaları, okulun düzenlediği etkinliklerde gönüllü olarak görev almaları okulun itibarını arttıracak, olumlu bir okul iklimi yaratacaktır. Bu da öğretmenlerin iş tatmini ve motivasyonunu arttırabilir.” (K1)

“İşini iyi yapmaya çalışan öğretmen doyuma ulaşır ve mutlu olur keyif alır verim artar. Vatandaşlık duygusu güçlü olan insanlar yetiştirdiği bireylere de bu duyguyu aşılar ve her alanda yetkin fikir sahibi olan bilinçli bireyler yetişir.” (K2)

“Okul ikliminin bozulmaması ve okul içerisinde işlerin iş birliği çerçevesinde gönüllülük esasına dayalı yapılması hem yapılan işin performansını artıracığını, yardımlaşma, grup içinde hareket etmeyi birlik ve beraberliği artıracığını düşünüyorum.” (K3)

“Örgütsel vatandaşlık davranışı öğretmenlerin iş performansını olumlu etkiler. Çünkü öğretmen bu çalışmalarla hem kendi ilgi alanında hem de öğrencilerinin ilgi alanına yönelik etkinlikler yapacağından güdülenme düzeyi oldukça yüksek olacaktır. Güdülenme düzeyinin yüksek olması başarı ve verimi getirecek öğretmenin iş doyumunu artacaktır. İş doyumunu artan öğretmenin iş performansının da arttığı gözlenecektir.” (K4)

“Kişisel motivasyonu ve enerjiyi artırıcı etkisi olduğuna inanıyorum. Kendini ve potansiyelini faydalı nitelikte ve farklı kanallarla ifade biçimi bence. Kurumda oluşan kültürü zenginleştiren her birey çalıştığı örgütte kendinden bir renk bulduğunda aidiyeti de artacak ve iş ortamı dahi iş olmanın ötesinde keyifle üretilen bir ortama dönüşecektir.” (K5)

“Örgütsel vatandaşlık davranışları, çalışanların örgütlerine gönüllü olarak ekstra çaba göstermesi, örgütün amaçlarına katkıda bulunması ve iş arkadaşlarına destek olması gibi davranışları ifade eder. Bu davranışlar, örgütlerde iş performansının artmasına katkıda bulunabilir. Öğretmenlerdeki kurumsal vatandaşlık duygusunun güçlü olmasının iş performansı üzerinde çeşitli etkileri vardır:

İşe bağlılık: Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin işlerine olan bağlılıklarını arttırabilir. İşe bağlı olan öğretmenler, daha motive olurlar ve işlerine daha fazla özen gösterirler. Bu da iş performansının iyileşmesine yol açabilir.

...Öğrencilere örnek olma: Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin öğrencilerine örnek olmalarını sağlar. Öğretmenler, sorumluluk sahibi ve etik değerlere uygun davranışlar sergilediklerinde, öğrencilerin de bu davranışları benimsemeleri ve öğrenmeleri daha olasıdır. Öğrencilerin motivasyonu ve başarısı arttıkça, öğretmenlerin iş performansı da yükselir.

Okul kültürüne katkı: Kurumsal vatandaşlık duygusu, öğretmenlerin okul kültürüne katkıda bulunmalarını teşvik eder. Öğretmenler, okulun amaçlarına, değerlerine ve işleyişine uyum sağlarlar. Okul kültürü, iş birliği, iletişim ve iş performansını olumlu yönde etkileyen unsurlar içerir.” (K6)

“İş performansı sürecinde emeği olduğunu görmesi öğretmenin daha fazla motive olmasını sağlar. Sonuçtan duyulan memnuniyet iş performansının istekli olarak devamlılığını üretkenliğin artmasını sağlar. İş ortamında öğretmenler kendini daha verimli, istekli ve mutlu hisseder. İş birliği artar ve sürekliliği sağlanır.” (K7)

“Örgütsel vatandaşlık davranışları, öğretmenlerin iş performansını önemli ölçüde etkileyebilir. Bu davranışlar, öğretmenlerin iş yerinde daha aktif, katılımcı ve sorumluluk sahibi olmalarını teşvik eder.

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları sergilemeleri, işlerine olan bağlılıklarını artırır. Öğretmenler, örgütlerine olan sadakatlerini göstermek için ekstra çaba sarf eder ve örgütlerinin başarısı için daha fazla çalışır. Bu, öğretmenlerin iş performansını artırır, daha verimli çalışmalarını sağlar ve örgütün hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunur.

...Örgütsel vatandaşlık davranışları aynı zamanda öğrenci başarısını da etkiler. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları sergilemeleri, öğrencilerle daha iyi ilişkiler kurmalarını sağlar. Öğretmenlerin destekleyici bir tutum sergilemeleri, öğrencilerin motivasyonunu artırır ve öğrenme deneyimlerini olumlu yönde etkiler. Aynı zamanda, öğretmenlerin öğrencilere daha fazla rehberlik ve destek sunmaları, öğrenci başarısını artırır.” (K8)

“Bulunduğu örgütün temel hedeflerine hâkim olan bir öğretmen, bu doğrultuda örgütün hedefe ulaşması için gerekli çalışmaları yapmak için gereken çabayı gösterecektir. Vatandaşlık duygusu yüksek olan bir öğretmen, kurumun hedeflerine ulaşmak için çalışacaktır ve başka bir motivasyona ihtiyaç duymaya aktır.” (K11)

Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Yönelik Okullarda Yapılan Uygulamaları Geliştirmek İçin Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerce Yapılabilecek Çalışmalara İlişkin Öneriler

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan ve öğretmenlere üçüncü sırada yöneltilen “Örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik okulunuzda yapılan uygulamaları geliştirmek için okul yöneticileri ve öğretmenlerin yapabilecekleri çalışmalar kapsamında neler önerirsiniz?” şeklindeki açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Yönelik Okullarda Yapılan Uygulamaları Geliştirmek İçin Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerce Yapılabilecek Çalışmalara Dair Önerilere İlişkin Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f	Katılımcı
Öğretmenlere yönelik öneriler	Örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğretmenlere yönelik bir ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulabilir, üstün çalışmaları ile öne çıkarılan öğretmenler ödüllendirilebilir.	4	K1,8,9,11
	Öğretmenlere, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etme konusunda eğitim ve destek sağlanmalıdır.	2	K5,6
	Örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırmak için; olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, iletişim becerileri etkili kullanılmalı, beklentiler ve amaçlar ortak kararlarla belirlenmeli, iş birliği özendirilmelidir.	2	K1,4
	Okul yöneticileri, öğretmenler arasındaki iletişimi güçlendirmek için etkili iletişim kanalları kurmalıdır.	1	K8
	Okuldaki tüm paydaşlar, aralarındaki iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek için farklı projeler ve etkinlikler düzenleyebilirler.	1	K1
	Okulların öğretmenlerin bu yönünü güçlendirmeleri ve desteklemeleri gerekir.	1	K1
	Öğretmenler arasındaki iş birliğini teşvik etmek için öğretmenlerin fikirlerini paylaştıkları, deneyimlerini aktardıkları ve birbirlerine destek oldukları platformlar veya toplantılar düzenlenebilir.	1	K8
	Örgütsel vatandaşlık kavramı hakkında farkındalık yaratmak için öğretmenlere yönelik olarak eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenebilir.	1	K8
	Yapılacak çalışmalarda bilgi, beceri ve istek doğrultusunda bütün öğretmenlere görev verilmeli, sonuç ne olursa olsun yapılan çalışmaların ayrı ayrı değerli olduğu vurgulanmalıdır.	1	K7
	Öğrencilere yönelik öneriler	Örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğrencilere yönelik bir ödüllendirme sistemi oluşturulabilir.	1
Okulda toplumsal sorumluluk projelerine katılım teşvik edilerek, öğrencilerin okul çevresi veya yerel topluluk için faydalı projelerde yer alması ve böylece örgütsel vatandaşlık davranışlarını pekiştirmeleri sağlanabilir.		1	K6
Öğretmenler, öğrenciler arasında iş birliğini teşvik eden projeler ve grup çalışmaları düzenleyebilir.		1	K6
Öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergileyerek öğrencilere rol model olmalıdır.		1	K6
Örgütsel vatandaşlık davranışlarının önemini anlamalarına yardımcı olmak amacıyla öğrencilere yönelik seminerler, atölye çalışmaları veya bilgilendirici etkinlikler düzenlenerek farkındalık oluşturulabilir.		1	K6
Sadece matematik fizik gibi akademik bilgiler değil adabı muâşeret kurallarını bilen uygulayan, davranış kazandırılan iyi nesiller yetiştirmeye özen gösterilmeli		1	K2

Tablo 4 incelendiğinde; örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik okullarda yapılan uygulamaları geliştirmek için okul yöneticileri ve öğretmenlerce yapılabilecek çalışmalara dair önerilere ilişkin katılımcı görüşlerinin; öğretmenlere yönelik öneriler (f=14), öğrencilere yönelik öneriler (f=6) olmak üzere iki tema altında toplandığı görülmektedir.

Öğretmenlere yönelik öneriler teması altında; örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğretmenlere yönelik bir ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulabilir, üstün çalışmaları ile öne çıkarılan öğretmenler ödüllendirilebilir; öğretmenlere, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etme konusunda eğitim ve destek sağlanmalıdır; örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırmak için; olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, iletişim becerileri etkili kullanılmalı, beklentiler ve amaçlar ortak kararlarla belirlenmeli, iş birliği özendirilmelidir; okul yöneticileri, öğretmenler arasındaki iletişimi güçlendirmek için etkili iletişim kanalları kurmalıdır; okuldaki tüm paydaşlar, aralarındaki iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek için farklı projeler ve etkinlikler düzenleyebilirler; okulların öğretmenlerin bu yönünü güçlendirmeleri ve desteklemeleri gerekir; öğretmenler arasındaki iş birliğini teşvik etmek için öğretmenlerin fikirlerini paylaştıkları, deneyimlerini aktardıkları ve birbirlerine destek oldukları platformlar veya toplantılar düzenlenebilir; örgütsel vatandaşlık kavramı hakkında farkındalık yaratmak için öğretmenlere yönelik olarak eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenebilir; yapılacak çalışmalarda bilgi, beceri ve istek doğrultusunda bütün öğretmenlere görev verilmeli, sonuç ne olursa olsun yapılan çalışmaların ayrı ayrı değerli olduğu vurgulanmalıdır; şeklinde 9 adet kod bulunduğu görülmektedir. Öğretmenlere yönelik önerilere ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde; katılımcıların en çok örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğretmenlere yönelik ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulması, üstün çalışmaları ile öne çıkarılan öğretmenler ödüllendirilmesi. hususlarını vurguladıkları görülmektedir. Öğretmenlere yönelik öneriler teması kapsamında katılımcılarca dile getirilen görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

“Tüm okulların, öğretmenlere bu davranışı kazandırmaları için uygun ortamı yaratmaları gerekir. Okuldaki tüm paydaşlar arasındaki iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek için farklı projeler ve etkinlikler düzenleyebilirler. Öğretmenlerle güzel bir iletişim içinde olmak, onların fikirlerini almak, gerektiğinde ödüllendirmek öğretmenlerin bu yönünü güçlendirecektir.” (K1)

“Okulumdaki meslektaşların 21. yüzyıl öğretmen becerilerine sahip ve bunu kullanma potansiyeli fazla olan bir gruptan oluşmaktadır. Okulumun bulunduğu sosyo ekonomik çevre dinamik bir yapıda ve yüksek beklentiye sahiptir. Okulumun öğretmenleri örgütsel vatandaşlık alanında hep çok çalışma yapmaya gönüllü, istekli ancak bazı yönetici engelleriyle mücadele etme gücü zayıflamıştır. Örneğin okulumda; tiyatro çalışması yapan bir öğretmen yıl boyunca gönüllü olarak öğrencileriyle çalışmıştır. Gösterilerini sunmak için okulun konferans salonunu kullanmak istemiş ancak okul müdürünün ses sistemi arızasını bahane etmesiyle sunumunu yapamamış ve bir sonraki sene çalışma çıkarmamıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırmak için; olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, iletişim becerileri etkili kullanılmalı, beklentiler ve amaçlar ortak kararlarla belirlenmeli, iş birliği yapma özendirilmelidir.” (K4)

“Her öğretmenin kurum dışı kazanımlarını aktarabilecekleri daha periyodik paylaşım günleri planlanabilir. Okul yöneticileri teşvik edici ve sürekliliği sağlayacak pekiştiriciler kullanabilir.” (K5)

“Öğretmenlere, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etme konusunda eğitim ve destek sağlanmalıdır. Öğretmenlerin bu konuda kendilerini geliştirmelerine yönelik programlar düzenlenmelidir.” (K6)

“Okul ortamında değer görmediğini hisseden öğretmen okul ortamında mutsuz ve isteksizdir. Bu yüzden yapılan çalışmalarda herkes görev almalı, katkısı beklenmelidir. Yapılacak çalışmalarda tüm öğretmenlerin desteğinin gerekliliği vurgulanmalıdır. Yapılan çalışmalarda verdiği katkının önemi belirtilen öğretmen içsel olarak okul içinde desteğine ihtiyaç duyulduğu, değerli ve başarılı olduğu anlar. Yapılan en küçük bir katkıya bile değerli başarılı görülmesi teşekkür edilmeli. Yapılacak çalışmalarda bilgi, beceri ve istek doğrultusunda öğretmene görev verilmeli. Sonuç ne olursa olsun yapılan çalışmaların ayrı ayrı değerli olduğu belirtilmeli.” (K7)

“Farkındalık ve eğitim: Okul yöneticileri, öğretmenlere örgütsel vatandaşlık kavramı hakkında farkındalık yaratmak için eğitim ve bilgilendirme programları düzenleyebilir. Öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarının önemi, nasıl sergilenebileceği ve ne gibi etkileri olduğu konularında bilgilendirilmelidir.

Ödüllendirme ve tanıma sistemi: Okul yöneticileri, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için bir ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturabilir. Öğretmenler, ekstra çaba sarf ettiklerinde veya örgütsel vatandaşlık davranışları sergilediklerinde takdir edilebilir ve bu şekilde motive edilebilirler. İş birliği ve paylaşım platformları: Okul yöneticileri, öğretmenler arasındaki iş birliğini teşvik etmek için platformlar veya toplantılar düzenleyebilir. Öğretmenler, fikirlerini paylaşabilir, deneyimlerini aktarabilir ve birbirlerine destek olabilir. Bu şekilde, öğretmenler arasında bir öğrenme ve destek ağı oluşturulabilir.” (K8)

“Okul yöneticileri tüm öğretmenlere eşit davranmalıdır. Herkesin hakkını savunmalı ve yapılan olumlu şeyleri takdir etmelidir.” (K9)

“Düzenli yapılan toplantılar ve güzel örneklerin öne çıkarılması okulun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca üstün çalışmaları ile öne çıkarılan öğretmenlerin ödüllendirilmesi motivasyonu kaynağı olacaktır.” (K11)

Öğrencilere yönelik öneriler teması altında; örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğrencilere yönelik bir ödüllendirme sistemi oluşturabilir; okulda toplumsal sorumluluk projelerine katılım teşvik edilerek, öğrencilerin okul çevresi veya yerel topluluk için faydalı projelerde yer alması ve böylece örgütsel vatandaşlık davranışlarını pekiştirmeleri sağlanabilir; öğretmenler, öğrenciler arasında iş birliğini teşvik eden projeler ve grup çalışmaları düzenleyebilir; öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergileyerek öğrencilere rol model olmalıdır; örgütsel vatandaşlık davranışlarının önemini anlamalarına yardımcı olmak amacıyla öğrencilere yönelik seminerler, atölye çalışmaları veya bilgilendirici etkinlikler düzenlenerek farkındalık oluşturulabilir; sadece matematik fizik gibi akademik bilgiler değil adabı muâşeret kurallarını bilen uygulayan, davranış kazandırılan iyi nesiller yetiştirmeye özen gösterilmeli isimli 6 adet kod bulunduğu görülmektedir. Öğrencilere yönelik öneriler teması kapsamında katılımcılarca dile getirilen görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

“Ben kendi branşım ve kendi okulum adına ilk görevimi iyi insan yetiştirmek olarak belirliyorum. Günümüz eğitim sisteminde bilgi her yerden alınır ama okul özü öğretmek ahlaki olarak güzel insanlar yetiştirmeye çalışmalardır. Bu amaç doğrultusunda insana saygı yeteneklere saygı sadece matematik fizik gibi akademik bilgilerin verildiği yer değil davranış kazandırılan iyi insan yetiştiren adabı muâşeret kurallarını bilen uygulayan nesiller yetiştirmeye özen gösterilmeli diye düşünüyorum.” (K2)

“Farkındalık oluşturma: Okul yöneticileri ve öğretmenler, öğrencilerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının önemini anlamalarına yardımcı olmalıdır. Bunun için seminerler, atölye çalışmaları veya bilgilendirici etkinlikler düzenlenebilir. Rol model olma: Öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergileyerek öğrencilere örnek olmalıdır. Adaletli davranışlar, hoşgörü, empati gibi değerler öğrencilere aktarılmalıdır. Ödüllendirme sistemi: Okul yönetimi, öğrencilerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için bir ödüllendirme sistemi oluşturabilir. Başarıları, katkıları ve olumlu davranışları takdir etmek, öğrencileri teşvik edecektir. Toplumsal sorumluluk projeleri: Okulda toplumsal sorumluluk projelerine katılım teşvik edilmelidir. Öğrenciler, okul çevresi veya yerel topluluk için faydalı projelerde yer alarak örgütsel vatandaşlık davranışlarını pekiştirebilirler.” (K6)

SONUÇ

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılan araştırmada aşağıda belirtilen bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma sonuçlarına göre; örgütsel vatandaşlık kavramına ve okullarda bu kapsamda görülen davranışlara ilişkin katılımcıların görüşleri; öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri ile okullarda örgütsel vatandaşlık kapsamında görülen davranışlar olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri teması altında; belli bir amaç için bir araya gelmiş bir gruba mensup kişilerin işlerini düzgün, eksiksiz yapması ve vatandaşlık bilinciyle davranması; örgütsel vatandaşlık davranışları, okul iklimini, örgütün ve öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkiler; öğretmenin işyerindeki görevlerinin ötesine geçerek, örgütün hedeflerine ulaşmak için bilgi ve becerileri doğrultusunda ekstra çaba sarf etmesi; örgütsel vatandaşlık personelin görev alanının dışında ilgili ve yetenekli olduğu konularda gönüllü olarak çalışmalar yapması anlamını taşır; yeterli temizlik personeli olmadığı zamanlarda genel temizlik ve düzen konusuna daha fazla dikkat etmek, öğrencileri bilinçlendirmek; bütçesi yeterli olmayan okullarda görev yapan çalışanların gönüllük esasına göre okul için maddi gelir sağlayabilecek organizasyonlarda görev alması, katkı sağlaması; görev alanı dışında ekstra çalışmalar yapan kişilere daha fazla iş verilmesi yığınlığa sebep olmakta, örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme potansiyeline sahip öğretmen sayısı giderek azalma eğilimine girmektedir; öğrencilerin iş birliği ve dayanışma içinde çalışmalarını teşvik etmesi ve okul topluluğunun bir parçası olarak çalışmalara aktif katılımlarını sağlaması; örgütsel vatandaşlar görevlerinde titiz davranan, yapılması gereken işi zamanında yapan, gönüllü olarak ek görevler alan, yardım eden ve bunları severek yapan kişilerdir; örgütsel vatandaşlık bir öğretmenin ancak işini sevmesiyle mümkündür; örgütsel vatandaşlık okul iklimini etkileyen ve okul ikliminden etkilenen bir çalışma biçimi ortaya koyar; şeklinde görüşler dile getirilmiştir. Okullarda örgütsel vatandaşlık kapsamında görülen davranışlar teması altında ise; okul etkinliklerine gönüllü ve aktif katılım; idare ve çalışma arkadaşlarına yardımcı olma, fikir ve bilgi paylaşımında bulunma, destek sağlama ve ihtiyaç duyduklarında yanlarında olma; yeterli temizlik personeli olmadığı zamanlarda genel temizlik ve düzen konusuna daha fazla dikkat etmek, öğrencileri bilinçlendirmek; Avrupa Birliği Erasmus proje faaliyetleri, Teknofest, Tubitak gibi bilim ve yarışma fuarları, akıl-zekâ oyunları etkinlikleri, drama, satranç, spor faaliyetleri, gezi etkinlikleri bu kapsamda değerlendirilebilir; arkadaşının yerine nöbet tutmak; boya,

badana yapmak; grup projelerine dahil ederek öğrencilerin birbirleriyle iş birliği ve ekip çalışması yapmalarını teşvik etmek; kütüphane için okullardan veya kurumlardan kitap istemek; okul zamanı dışında öğrencilere ders vermek, kurslar düzenlemek; olağanüstü bir durum yaşandığında yapılması gerekenlerle ilgili sorumluluk almak; öğrencileri kariyer seçiminde yönlendirmek ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak; öğrencilerin başarılarını takdir ve teşvik etmek, çabalarını ödüllendirmek; öğretim görevi dışında okulda faydalı olabilecek her görevi üstlenmek; örgütü temsil etme, kurallara uyma, etik değerlere bağlılık gösterme ve örgütün itibarını koruma; sınıfın eksiklerini gidermek; süreçlerde iyileştirmeler yapma, yenilikçi fikirler sunma ve önerilerde bulunma; yardıma ihtiyaç duyan öğrencilere destek olma; görüşleri ifade edilmiştir. Korkmaz ve Kırboğa, (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri ve okullarda bu kapsamda görülen davranışlar olmak üzere iki tema ortaya çıkmıştır. Öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarının okul iklimini ve öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkilediği konusunda hemfikirdir. Ayrıca öğretmenler, işyerindeki görevlerinin ötesine geçerek, örgütün hedeflerine ulaşmak için ekstra çaba sarf etmeli ve ilgili yetenekleri doğrultusunda gönüllü çalışmalara katılmalıdır. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme potansiyeline sahip olan sayısının azaldığına dair bir eğilim gözlenmektedir. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına ilişkin görüşleri, belli bir amaca yönelik grup çalışmasının işlerin düzgün ve eksiksiz yapılması ve vatandaşlık bilinciyle davranılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca örgütsel vatandaşlık, öğretmenlerin işlerini severek yapmalarıyla mümkün olabilir. Bu görüşlere göre, örgütsel vatandaşlık okul iklimini etkiler ve okul topluluğunun bir parçası olarak aktif katılımı teşvik eder. Okullarda örgütsel vatandaşlık kapsamında görülen davranışlar, öğretmenlerin gönüllü ve aktif katılımını, yardımcı olmayı, bilgi ve fikir paylaşımını desteklemeyi, öğrencilerin iş birliği ve ekip çalışmasını teşvik etmeyi, öğrencilerin başarılarını takdir etmeyi ve desteklemeyi içerir. Ayrıca öğretmenler, örgütü temsil etmeyi, kurallara uymayı, etik değerlere bağlılık göstermeyi ve örgütün itibarını korumayı önemsemektedirler. Timuroğlu ve Çokgören, (2019) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; örgütsel vatandaşlık davranışlarının etkilerine ilişkin katılımcı görüşleri; örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri, örgütsel vatandaşlık davranışlarının kişiler üzerindeki etkileri olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri teması altında; örgütsel vatandaşlık davranışlarının güçlü olduğu kurumlarda aksaklıkların hemen fark edilerek giderileceği, kurumsal vatandaşlık duygusunun öğretmenler arasında iş birliğini ve iş arkadaşlarıyla uyumu teşvik ettiği, farklı nitelikteki katkıların örgütün toplam kalitesini artırdığı, böylece ötekileştirme, dedikodu vb. sorunların azaldığı, okul kültürünün sağlamlaştığı görüşleri dile getirilmiştir: Örgütsel vatandaşlık davranışlarının kişiler üzerindeki etkileri teması altında ise; örgütsel vatandaşlığın öğretmenlerin iş performansını ve okul iklimini olumlu yönde etkilediği; kişisel motivasyonu ve enerjiyi artırıcı etkisi olduğu; öğretmenlerin işlerine olan bağlılıklarını artırdığı; iş ortamında öğretmenlerin kendilerini daha verimli, istekli ve mutlu hissettikleri, iş birliğini artırarak süreklilik kazandırdığı; işini iyi yapmaya çalışan öğretmenin mutlu olduğu, keyif aldığı ve veriminin arttığı; öğretmenlerin okul kültürüne katkıda bulunmalarını teşvik ettiği; öğretmenlerin öğrencilerine örnek olmalarını sağladığı; öğrenci başarısını da olumlu etkilediği; öğretmenlerin iş yerinde daha aktif, katılımcı ve sorumluluk sahibi olmalarını teşvik ettiği; vatandaşlık duygusu yüksek olan bir öğretmenin kurumun hedeflerine ulaşmak için çalışacağı ve başka bir motivasyona ihtiyaç duymayacağı görüşleri dile getirilmiştir. Arlı, (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurumsal etkileri ve kişiler üzerindeki etkileri olmak üzere iki tema belirlenmiştir. Öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarının kurum içinde olumlu sonuçlara yol açtığını düşünmektedir. Bu davranışlar, aksaklıkların hızla fark edilip giderilmesini sağlamakta, iş birliğini teşvik ederek kurumsal vatandaşlık duygusunu artırmaktadır. Aynı zamanda, örgütsel vatandaşlık davranışlarının farklı nitelikteki katkılarıyla kurumun genel kalitesini artırdığı ve sorunların azaldığı belirtilmektedir. Korkmaz ve Kırboğa, (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçları da benzer sonuçları içermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre; örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik okullarda yapılan uygulamaları geliştirmek için okul yöneticileri ve öğretmenlerce yapılabilecek çalışmalara dair önerilere ilişkin katılımcı görüşlerinin; öğretmenlere yönelik öneriler, öğrencilere yönelik öneriler olmak üzere iki tema altında toplandığı görülmektedir. Öğretmenlere yönelik öneriler teması altında; örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğretmenlere yönelik bir ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulabilir, üstün çalışmaları ile öne çıkarılan öğretmenler ödüllendirilebilir; öğretmenlere, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etme konusunda eğitim ve destek sağlanmalıdır; örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırmak için; olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, iletişim becerileri etkili kullanılmalı, beklentiler ve amaçlar ortak kararlarla belirlenmeli, iş birliği özendirilmelidir; okul yöneticileri, öğretmenler arasındaki iletişimi güçlendirmek için etkili iletişim kanalları kurmalıdır; okuldaki tüm paydaşlar, aralarındaki iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek için farklı projeler ve etkinlikler düzenleyebilirler; okulların öğretmenlerin bu yönünü güçlendirmeleri ve desteklemeleri gerekir; öğretmenler arasındaki iş birliğini teşvik etmek için öğretmenlerin fikirlerini paylaştıkları, deneyimlerini aktardıkları ve birbirlerine destek oldukları platformlar veya toplantılar düzenlenebilir; örgütsel vatandaşlık kavramı hakkında farkındalık yaratmak için öğretmenlere yönelik olarak eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenebilir; yapılacak çalışmalarda bilgi, beceri ve istek doğrultusunda bütün öğretmenlere görev verilmeli, sonuç ne olursa olsun yapılan çalışmaların ayrı ayrı

değerli olduğu vurgulanmalıdır; görüşleri dile getirilmiştir. Öğretmenlere yönelik önerilere ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde; katılımcıların en çok örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğretmenlere yönelik ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulması, üstün çalışmaları ile öne çıkarılan öğretmenlerin ödüllendirilmesi; önerilerini sundukları görülmüştür. Önal, (2019) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre okul yöneticileri ve öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için çeşitli çalışmalar yapabileceğini düşünmektedir. Öğretmenlere yönelik öneriler arasında, ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulması, eğitim ve destek sağlanması, iletişimi güçlendirmek için kanallar kurulması ve iş birliğinin teşvik edilmesi yer almaktadır. Ayrıca, öğretmenlere farkındalık yaratmak amacıyla eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenmesi önerilmektedir.

Öğrencilere yönelik öneriler teması altında; örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için öğrencilere yönelik bir ödüllendirme sistemi oluşturulabileceği; okulda toplumsal sorumluluk projelerine katılımın teşvik edilerek, öğrencilerin okul çevresi veya yerel topluluk için faydalı projelerde yer alması ve böylece örgütsel vatandaşlık davranışlarını pekiştirmeleri sağlanabileceği; öğretmenlerin, öğrenciler arasında iş birliğini teşvik eden projeler ve grup çalışmaları düzenleyebileceği; öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları sergileyerek öğrencilere rol model olabileceği; örgütsel vatandaşlık davranışlarının önemini anlamalarına yardımcı olmak amacıyla öğrencilere yönelik seminerler, atölye çalışmaları veya bilgilendirici etkinlikler düzenlenerek farkındalık oluşturulabileceği; sadece matematik fizik gibi akademik bilgiler değil adabı muâşeret kurallarını bilen uygulayan, davranış kazandırılan iyi nesiller yetiştirmeye özen gösterilmesi gerektiği önerileri sunulmuştur. Timuroğlu ve Çokgören, (2019) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenler tarafından önerilen durumların aynı olduğu görülmüştür.

Araştırma sonuçlarına dayanarak öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik okullarda yapılabilecek çalışmalara ilişkin aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Öğretmenlere yönelik bir ödüllendirme ve tanıma sistemi oluşturulmalıdır. Üstün çalışmaları ile öne çıkan öğretmenler ödüllendirilebilir, bu da örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik edebilir.
2. Öğretmenlere, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etme konusunda eğitim ve destek sağlanmalıdır. Bilinçlendirme programları düzenlenerek öğretmenlerin bu konuda farkındalığı artırılabilir.
3. Olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, iletişim becerileri etkili bir şekilde kullanılmalı ve iş birliği özendirilmelidir. Ortak beklentiler ve amaçlar belirlenerek öğretmenler arasında iş birliği ve dayanışma sağlanabilir.
4. Okul yöneticileri, öğretmenler arasındaki iletişimi güçlendirmek için etkili iletişim kanalları kurmalıdır. Öğretmenlerin fikirlerini paylaşılabilecekleri ve deneyimlerini aktarabilecekleri platformlar veya toplantılar düzenlenebilir.
5. Okuldaki tüm paydaşlar arasında iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek için farklı projeler ve etkinlikler düzenlenebilir. Öğretmenlerin bu projelere aktif olarak katılımı teşvik edilebilir.
6. Öğretmenlere, örgütsel vatandaşlık davranışlarını güçlendirmeleri ve desteklemeleri konusunda rehberlik edilmelidir. Eğitim, bilgi ve becerilerine uygun görevler verilerek her çalışmanın değerli olduğu vurgulanmalıdır.
7. Öğrencilere yönelik bir ödüllendirme sistemi oluşturulabilir. Örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek amacıyla başarıları ve katkıları ödüllendirilebilir.
8. Öğrencilerin toplumsal sorumluluk projelerine katılımı teşvik edilmeli ve öğrencilerin okul çevresi veya yerel topluluk için faydalı projelerde yer almaları sağlanmalıdır. Böylece örgütsel vatandaşlık davranışları pekiştirilebilir.

KAYNAKÇA

Allison, B. J., Voss, R. S., & Dryer, S. (2001). Student classroom and career success: The role of organizational citizenship behavior. *Journal of Education for Business*, May/June 2001, 82-288.

Arlı, D. (2011). Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Örgüt Kültürü Algıları ve Örgütsel Güven Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Basım, H. N., Korkmazıyrek, H. & Tokat, A. O. (2008). Çalışanların öz yeterlilik algılamasının yenilikçilik ve risk alma üzerine etkisi: Kamu sektöründe bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 121–130.

Bursalıoğlu, Z. (2016). Eğitim yönetiminde teori ve uygulama. Ankara: Pegem.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık

Erdoğan, U., & Dönmez, B. (2015). Kolektif öğretmen yeterliği ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 21(3), 345–366

- Finkelstein, M. A., & Penner, L. A. (2004). Predicting organizational citizenship behavior: Integrating the functional and role identity approaches. *Social Behavior and Personality*, 32(4), 383-398.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe-yöntem-analiz. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaskel, R. J. (2000). Value congruence and satisfaction. Doctoral Dissertation, The California School of Professional Psychology, Alameda
- Korkmaz, E. & Kırboğa, R. (2020). Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisinde Örgüt Kültürünün Rolü. *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 197-218
- Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma (6. Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Lievens, F., & Anseel, F. (2004). Confirmatory factor analysis and invariance of an organizational citizenship behaviour measure across samples in a dutch-speaking context. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, (77), 299-306.
- Neuman, W. L. (2006). Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar I-II. Cilt (Çev: Sedef Özge), (7. Basım). İstanbul: Yayın Odası.
- Organ, D. W. (1988). Organizational citizenship behavior: the good soldier syndrome. Canada: Lexington Books.
- Organ, D. W. (1997). Organizational citizenship behavior: It's construct clean-up time. *Human Performance*, 10(2), 85-97.
- Önal, G. (2019). Öğretmenlerin Duygusal Emek Düzeyleri İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki (Master's Thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Podsakoff, P. M., & MacKenzie, S. B. (1997). Impact of organizational citizenship behavior on organizational performance: A review and suggestions for future research. *Human Performance*, 10(2), 133-151.
- Timuroğlu, K., & Çokgören, Ö. (2019). Örgütsel Güven Algısı Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1767-1783.
- Turnipseed, D., & Murkison, G. (2000). Good soldiers and their syndrome: Organizational citizenship behavior and the work environment. *North American Journal of Psychology*, 2(2), 281-302.
- Vey, M. A., & Campbell, J. P. (2004). In-role or extra-rol organizational citizenship behavior: Which are we measuring? *Human Performance*, 17(1), 119-135.
- Wagner, S. L., & Rush, M. C. (2000). Altruistic organizational citizenship behavior: Context, disposition, and age. *The Journal of Social Psychology*, 140(3), 379-391.
- Yılmaz, M., & Turanlı, N. (2017). Öğretmenlerin kolektif yeterlik algılarının incelenmesi: Altındağ ilçesi örneği. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 3(2), 151-158.